

пояснення сучасної публічної політики, вивченням та систематизацією ефективних і адекватних своєму часу й національному контексту моделей цього процесу.

Актуалізація проблеми публічної політики та її теоретичне оформлення було розпочате представниками західної політичної думки, такими як: Ю. Габермас, Х. Арендт, В. Парсонс, П. Кньопфель, П. Флінгстін, А. Гайденгаймер, Г. Гекло, К. Адамс, Е. Остром, Т. Лоуї, П. Сабатьє, Х. Дженкінс-Сміт, Дж. Капано та ін. Сучасні дослідження публічної політики, представлені західноєвропейською й американською політичною наукою, стосуються переважно демократичних держав – відповідно, теорія, висновки й практичні рекомендації відносяться до однойменного політичного режиму. Роботи, присвячені цій проблемі, свідчать про те, що всі сфери аналізу й пояснювальні характеристики публічної політики пов'язані з теорією демократії й деліберативним процесом. З одного боку, ця наукова традиція сприяє деталізації знань про цей процес і допомагає сформуванню уявлення про ідеально-типову теоретичну модель демократичної публічної політики, але, з іншого боку, в деякій мірі стандартизують дослідників, що займаються аналізом публічної політики, визначаючи жорсткі концептуальні рамки дослідження. В силу того, що в чистому варіанті реалізувати на практиці ідеально-типову модель не представляється можливим і в багатьох трансформаційних системах цей процес ще не є завершеним, вивчення публічної політики вимагає врахування численних детермінаційних факторів: внутрішньо- й зовнішньополітичних, економічних, інституціональних, соціальних, культурних, ідеологічних, історичних тощо. Безумовно, при дослідженні публічної політики необхідно враховувати причинно-наслідковий зв'язок між режимністю й моделлю держави та факторами, які впливають на цей процес, проте також слід розуміти, що доведеність каузальних гіпотез на підставі даних однієї країни або групи країн не може бути в чистому вигляді використана для інших систем, тому що кожна держава має свій унікальний набір умов, факторів і обставин, які будуть визначати стратегічне майбутнє його внутрішньої й зовнішньої політики. Проте, необхідність вивчення різних національних політичних практик очевидна, по-перше, для реального політичного життя, тому що вдалі й ефективні політичні курси, що проводяться окремими державами, можуть мати деякі універсальні риси, які можуть бути частково використані в інших національних системах у подібних ситуаціях (особливо в умовах криз). По-друге, для запобігання помилок, які роблять систему нестабільною, нелегітимною для суспільства, вразливою перед внутрішніми та зовнішніми загрозами. По-третє, це дозволить розширити уявлення про розмаїття й численність стратегій запозичення західних моделей держави та публічної політики.

УДК 327+321.02(73)

НЕЛІБЕРАЛЬНИЙ СВІТОВИЙ ПОРЯДОК ТА ВРАЗЛИВІСТЬ ПОЗИЦІЇ «КОЛЕКТИВНОГО ЗАХОДУ»

І. Ю. Чарських

З початку XXI ст., а особливо останнім десятиліттям, глобальний ландшафт суттєвим чином змінюється. Обриси того, куди йде світ, загалом відомі. Відбувається ерозія традиційної (усталеної) політичної системи західних держав. Нова «третя сила» посилюється скрізь. До того ж, на нашому континенті в Європі регіонів (ліберальна концепція) намагається брати реванш Європа націй-держав (консервативна концепція). Відбувається бунт більшості проти диктату політично активних меншин, але «deep state» просто так свою владу лідерам консервативного повороту реднеків не віддає. В політичних фігурах, подібних до Трампа, чи Зеленського, мовчазна більшість хоче бачити втілення своїх сподівань. Характерною особливістю сучасної міжнародної ситуації є відсутність довіри.

Довіри нема ані до слів, ані до намірів, ані до документів. В цю ситуацію внесок гегемона, який втрачає гегемонію, був ключовим.

Між тим, уникнувши фальстарту в якості наддержави в 90-ті рр., Китай зараз зовсім небезпідставно претендує на дуже високий міжнародний статус. З іншого боку, РФ – економічно несильна держава – теж зазіхає на статус держави вищого класу, спираючись на свою військову силу й демонструючи рішучість в діях. Звинуваченнями наддержави у минулих порушеннях вона обґрунтовує й своє право порушувати міжнародні норми. Процеси накопичення сили, послаблення ворогів і залучення союзників розгортаються на повну. Залякування й шантаж стали основними прийомами дипломатії. Складаються умови для становлення триполюсної системи у складі однієї наддержави і двох недонаддержав. Те, що прийдешній світоустрій буде неліберальним, що він буде являти собою суперництво великих держав у світі майже без правил, – це очевидно.

Світоустрій, що був ще недавно, відходить. Але, чи був він ліберальним?!

Зовнішня політика США і загалом «сукупного Заходу», в т.ч. – у відношенні до України, дає підстави для сумніву.

Фундаментальні принципи лібералізму включають: а) забезпечення природних прав індивіда – на життя, особисту свободу, на власність; б) гарантованість громадянських прав; в) рівність перед законом; г) встановлення вільної ринкової економіки; д) accountability – забезпечення відповідальності тих, хто управляє, перед тими, ким вони управляють. Якщо в соціальній системі порушений хоча б один з цих фундаментальних принципів, система не може вважатися ліберальною.

На фоні специфічної активності МВФ і посольств західних держав в Україні загальним місцем як численних публіцистичних матеріалів, так і серйозних аналітичних публікацій стало твердження про Україну як країну під зовнішнім управлінням. Після цього, як правило, висувуються претензії діючій українській владі щодо втрати суб'єктності, перетворення її на догідливого виконавця чужої волі і т.п.

Не ставлячи під сумнів ґрунтовність підстав тези про несамостійність української влади у прийнятті не тільки ключових / стратегічних, а дедалі – й другорядних, навіть, внутрішньополітичних рішень, варто, на наш погляд, у цьому контексті звернути увагу й на іншу сторону, а саме – на США, або, радше, на постать т.зв. «сукупного Заходу», якому приписують роль, або який реально виступає у ролі ляльководи.

Справа в тому, що західні держави не мають аргументів, щоб усунути підозри громадської думки «країн транзиту» щодо того, що проект поширення ліберальних цінностей був і є ідеологічним прикриттям комерційних інтересів західних ТНК. США як тимчасовий гегемон намагалися просунути свої інтереси через міжнародні інституції та вільну торгівлю, доки це було їм вигідно. Як тільки Китай на полі вільної торгівлі став їх перегравати, вони змінили позицію на трампістський протекціонізм / «економічний націоналізм». Тобто, прихильність щодо встановлення системи глобальної вільної ринкової економіки була не ідейною, а інструментальною, спричиненою своєкорисливим інтересом, Тому систему міжнародних домовленостей після завершення холодної війни ХХ ст., яка була неможлива без силового домінування США, точніше характеризувати не як «ліберальний світовий порядок», а як механізм реорганізації та розширення сфери впливу Сполучених Штатів. Що цілком вкладається в рамки відомої традиційної парадигми: якщо ти сильніший – домінуй і отримуй вигоду зі свого домінуючого положення. А це не лібералістський, а реалістський підхід, продовження якого з боку західних країн спостерігаємо постійно, в тому числі – і в українському кейсі з євроасоціацією.

Основним драйвером устремлень «колективного Заходу» після завершення холодної війни була не промоція демократії заради встановлення вічного миру. То було лише дотепним ідеологічним прикриттям своєкорисливих інтересів США та їхніх союзників, прагнення домінувати, встановлювати вигідні для себе правила. Й правила ті були не для всіх однакові. США їх постійно порушували, (Нікарагуа, Югославія-Косово, Ірак), уникаючи покарання внаслідок домінуючої військової сили. Доля Лівії та Іраку – з одного

боку, доля Ірану та Північної Кореї – з іншого продемонстрували, що єдиний спосіб не слідувати у фарватері зовнішньої політики США і не бути ними розчавленими – це можливість завдати їм неприйнятної шкоди і здібність переконати їх в цьому і у своїй рішучості зробити це, якщо що.

Ідеї, що їх обстоювали неоліберальні інтернаціоналісти різко конфліктують з принципами, що лежать в основі лібералізму. Численні дріб'язні умови при виділенні кредитів, нав'язування т. зв. «доброго врядування» з реформами на законодавчому рівні та кадровою чехардою неминуче приходять у конфлікт з нормами суверенітету і самовизначення. Чим більше Захід виявляється втягнутим в організацію політичної та економічної інфраструктури країн, що розвиваються, тим менше ці держави та їх урядові структури здатні бути відповідальними перед своїми виборцями. Тим самим руйнується взаємозв'язок між урядом і народом. Тобто перекреслюється основна норма всіх сучасних ліберальних форм представницької демократії.

Колишній віце-президент США Джо Байден відкрито пишається тим, що зняв з посади Генпрокурора України Віктора Шокина. Посол США в Україні Марі Йованович, зі слів Генпрокурора України Юрія Луценка, давала йому вказівки щодо осіб, проти яких неможна порушувати кримінальні справи. Незалежно від того, правда це, чи ні, показовим є те, що нікого в Україні така ситуація не дивує, хоча деякі й обурюються з її приводу. Аналітиків і учасників щойно завершеної виборчої кампанії в Україні найбільше турбувало питання, чи підтримує Вашингтон чинного президента в якості кандидата на другий термін, і як йому або його супернику домогтися прихильності Білого дому. Зовнішня залежність влади та conditionality не узгоджуються з accountability.

Головне в лібералізмі – свобода. А що це за лібералізм, який доктринально позбавляє більшість людства на вільний вибір моделі суспільного розвитку, силоміць нав'язуючи тільки одну?! Це не ліберальний а приховано-реалістський підхід.

Таким чином, світовий світоустрій, що відходить, неправильно характеризувати як ліберальний. Це все одно, що називати СРСР країною переможного соціалізму, а міжнародну систему після його розпаду постбіполярною. Терміни звичні, але неточні, а відтак – ненаукові.

Чому зруйнувався СРСР? В першу чергу тому, що зникла його підтримка з боку людей/населення через зневіру. Бо занадто великим був розрив між словом і ділом, між політичною доктриною і реальним станом справ. Чи не наступає «колективний Захід» на ті ж граблі?